

COSTANTIN STAMATI: A "NOTEWORTHY" PREDECESOR OF ROMANIAN FANTASTIC PROSE

Mihaela Gabriela Păun

PhD Student, University of Bucharest

Abstract: The study Constantin Stamati: An " eminent " predecessor of Fantastic Romanian Prose is an application of literature field . Thesis in which direction it is argued: C. Stamati is an enlightened mind that breathes new life into Romanian lyrical style, in imitation of writers tight while retaining a great deal of originality of his writings. He is among the first writers who predicts the value of Romanian folklore and exploit it in a fabulous epic.C. Stamati inserted in his fantastic elements, the macabre type, a "painter Sint învălmășelii and colors of humor" as distinguished literary critic G. Călinescu comparable of Eminescu. His work universe is populated with heroes, fairies, Tricolici, angels and demons, and epic passages abound with beautiful descriptions. He recovered ahead of Eminescu, Dacian myth, flight and journey to other spheres, the futility of life lived without love and happiness as dream (at Eminescu appears as a dream world!).

Keywords: macabre vision, fantastic literature, folklore cult, fabulous epic

1. Introducere:

Considerat de unii critici „un poet minor”, Costache Stamati nu este menționat în „Istoria critică a literaturii române” de N. Manolescu (2008) (nici un rând!). El este menționat în „Istoria literaturii române de la origini până în prezent” de G. Călinescu (1941) și în „Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900” (Ed. Academiei RSR, 1979), care vor fi sursa conturării portretului de scriitor. Despre acesta, în lucrarea amintită, G. Călinescu preciza: „În realitate el este eminent, mai mare în privința limbii decât Bolintineanu, în câteva puncte comparabil doar cu Eminescu”. (G. Călinescu, 1941, col. 1, p. 229). Și tot el îi remarcă direcția „viziunii de obicei macabre în care se arată un pictor cu simțul învălmășelii și al umorului de colori” (G. Călinescu, 1941, col. 1, p. 229). În ceea ce privește anul și locul nașterii poetului, acestea nu se pot preciza cu exactitate: Conform *Dicționarului* menționat, se precizează: 1786 Huși sau Iași – 12. IX. 1869, Ocnița – Hotin. (Dicționar..., 1979, col. a II-a, p. 804). Și tot din această sursă, aflăm că în anul 1812, tatăl poetului, Toma, s-a stabilit cu familia la Chișinău. Costache este al 3-lea copil al familiei, deține numeroase funcții administrative la Iași și în Basarabia, iar în 1826 primește grad de cavaler al ordinului „Sf. Ana”. De asemenea, Stamati este bun cuboscător al limbilor: greacă, germană, rusă și franceză; prieten cu poetul rus Puskin, cu Savinin prin care l-a cunoscut pe poetul Jukovski; cu Alexandru Hîjdeu (fiind și rudă), Asachi, Dimaki, C. Conachi și M. Kogălniceanu. Pentru că scrie și traduce din clasici și romantici, poetul aduce un suflu nou în literatura vremii sale. Publică poezii în „Albina românească” (1830-1834), „Dacia literară” (1840), „Almanah pentru români” (1853), „Foiletonul Zimbrului” (1855). Prima ediție a operei sale, „Povestea povestelor” apare în 1843, la Iași în „Cantora foaiei sătești”; „Musa românească, I”, ediție îngrijită de Theodor Codrescu

la Iași, Tipografia „Buciumul român” în 1868; o altă ediție apare la Iași, Tipografia „Șaraga” 1896; alta este ediția îngrijită de Ion și Rodica Rotaru cu o introducere de Ion Rotaru, București, Editura pentru Literatură în 1967, ediție din care v-om cita în cadrul cercetării noastre, care privește inserarea elementelor de fantastic în opera poetului.

În ceea ce privește originalitatea poetului putem afirma că povestirea îi oferă cadrul de a creiona „tablouri fantastice, întunecate cu un aer de vechime și legendă” (Dicționar..., 1979, col. I, p. 804). De asemenea în „Genul vechi al românilor și românii de astăzi” este evocat *mitul dacic*, valorificat ulterior de Asachi și Mihai Eminescu. Apoi, prin câteva articole pune în evidență „sensul pariotic al literaturii”, și face parte din categoria primilor scriitori care intuiesc valoarea valorificării culte a folclorului.

Criticul Mircea Angheliescu în „Poarta neagră: scriitorii și închisoarea” subliniază sensibilitatea lui Stamati de a surprinde „chiar dacă într-o limbă butuconoasă” suferința omului privat de libertate prin asocierea cu un fluture captiv (M. Angheliescu, 2013). De asemenea, criticul Mihai Zamfir îi recunoaște meritul poetului basarabean de a aduce în literatura română, prin traduceri „o stare de spirit” (M. Zamfir, 2011). Beatrice Camelia Arbore consideră în „Shakespeare în oglinda timpului” că Dragoș” prin „aparițiile lui Vronța și ale duhurilor rele....păstrează elemente ale macabrului macbethian” (B. C. Arbore, 2016).

2. Eposul folclorico - fabulos:

Referitor la asimilarea folclorului autohton și a dimensiunii sale fantastice, putem menționa „Povestea povestelor” care vizează întemeierea Moldovei prin călătoria lui Bogdan de-aș găsi ursita. Aici, originalitatea poetului este vizibilă în „amănuntul pitoresc sau burlesc, ineditul unor imagini, de viziune terifiantă, descripția teratologică, dar și umorul de esență populară, asimilarea unor procedee ale poeziei și basmului popular, folosirea fondului folcloric de credințe și superstiții, limbajul naos, savuros, căruia îi sunt asociate unele neologisme” (Dicționarul..., 1979, col. I, p. 805). De la începutul textului se mărturisește genul și scopul scrierii: „ne înflăcărară fantezia de fabuloase tradiții” când „încep dar fantastica me baladă” (Stamati, 1967, p. 22, 24).

Din punctul nostru de vedere, al prezenței fantasticului, identificăm în opera lui Costache Stamati:

a) *Personaje de tip fantastic:*

- *Vronța, strigoitul-vampir:* „Și tricolici negru fiorosul Vronța/privea slut cu ochii/ (...). În ochii săi aprigi, sîngeroși sălbaici/ Se vede durere, pisma și urgia, / Și clăbucii negri cclocotea în baftă-i, / Căci afurisitul încă nu perisă” (Dragoș, p. 28). (...)/ „Fioros pășește, și supt a lui talpe/ Pîrîind ciolane și-a morților scafe,/ Căci viptul lui Vronța era tot de leșuri/ De români, furate de prin ținterimuri”. (Dragoș, p. 31). „...fantoma lui Vronța păgînul/ A lui cătătura, ca cometul noaptea,/ Platoșa pe dînsul, paloșul și coiful/ Erau învăscute de mucegai verde, iar pletele, barba sta țeapăn ca stuhul” (...), „...răsuflînd văpaie/ El își încordează vinele pe brațe,/ El își mișcă mușchii pe robustul spate;/ Spumegînd îi gata să rupă cu colții.../un picior .../ Gros chiar cît o bîrnă...” (Dragoș, p. 32).
- *Zâna, protectoarea Moldovei:* „Ale ei veșminte, mai alb decât crinul/ Colanul pe coapse-i ardea ca rubinul/ În ochii săi veseli lucea bunătatea/ Precum saltă dulce steaua dimineții” (Dragoș, p. 29).
- *Zmeii:* „... zmeii zbieară cu țipăt bătînd cu aripa;/ Zbîrnîiesc cu solzii, colăcesc coada,/ Și cu a lor gheară vor să-l spîrcuiască.” (Dragoș, p. 31).
- *Împărăteasa Ursitelor* în „Eroul Ciubăr-Vodă”: „...o zîină.../ Ce purta pe al său cap/ coroană de mare preț,/ Și pe trup un vesmânt alb, Fiind văpsite pe el/ Ursitele omenești;/ Unele cu cap de drac/ Și în mîna lor țîind/ Ciciorbe, bice de foc/ Pentru barbații mișei,

/ Altele coarne de cerb/ Pentru fruntea celor tîmpi,/ Alte ursite era/ Cu chipul frumos și blînd/ Ca îngerii mîngîioși/ Barbaților norociți.../ (Însă de-aceste figuri/ Prea puține se vedea)/ Iar cele multe era/ Cu capul înhobotat,/ De nu se putea afla/ Ce chip și caracter au.../ Deci acea zîină ținea/ În dreapta corn de belșug/ Plin de roduri și de flori,/ Iar în stînga smoc de șărpi.” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 78).

- „*Stahia*” ce păzea trecerea peste „*un rîu lat și țărmuos*”: „O stahie, urieș/ Înzăuată prea ciudat/ Pe cap avea ca un coif/ O scoică cît un căuș,/ Și trupul său îmbracat/ Întru o pele de zmau,/ A căruia solzi lucea/ Ca cînd era de argint/ Iar în mîna învîrtea/ Un paloș mare cu zimți/ Ca cînd era herezeu; ...Călare pe lup turbat” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 87).
 - *Baba-Zînă, Chipul satanei sau Muma Pădurii în folclorul românesc*: „A ei pele pe obraz/ Chiar ca punga s-au zbîrcit/ Cînd cu baierul o strîngi;/ Și așa s-au flecuit/ Ca un mîrșav seftian,/ Iar din părul cel frumos/ Cîteva vițe de flocci/ Alb-galbene se zărea,/ Sub o tichie de șam/ Niște ochi ca doi cărbuni/ Ca a mîții strălucea;/ Iar baba cu nasul ei/ Mai îi astupa de tot/ Gura, din care ieșea/ Un singur colț ascuțit;/ Și trupul ce era gol/ Cu picioare și cu mîini/ Chiar ca broasca semăna,/ La piele și la boia,/ Mai avînd și din apoi/ O codiță ca de țap.” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 94).
 - *Genia, care ocrotește nemul românesc*: „Foarte frumoasă la stat,/ Cu dulce și galiș chip,/ Și purtînd pe trupul său/ Un vestmînt vînat cu roș,/ Pe piept cruce de brîlant,/ Și preste umăr un arc/ Și cucură cu săgeți,/ Iar din fruntea sa ieșea/ Chiar ca o limbă de foc;/ Și răpede ea fugind, Lungul ei păr rămînea/ Înapoi în urma sa;” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 96).
 - *Demonul- bătrîn*: „...iată, văzu/ Ca o arătare izbucnind din luncă./ Lîngă el șezu/ Un bătrîn cu barba țepoasă, ciudată/ Cu ochii scînteieți,/ Grebănos de spate, avînd căngi și coadă,/ Coarne și un băț./ Și scrișnind, rîdică la păgînul strașnic/ Al său băț ciotos”. (Păgînul cu fiicele sale, p. 198).
 - *Ziditorul lumii*: „Și atunci alt tunet mereu se-ntartară/ Despre răsărit./ Și șioi de fulger noaptea despicară/ Pîn’la asfințit./ Pe cer o văpaie de foc se lățiră,/ Firea tremură/ Și osia lunei de groază trăsînră,/ Morții suspină.../ Satana simțeste pășind Ziditorul,/ Și-n iad s-u ascuns.../ Iar de peste nouri drept judecătorul/ Tunînd au răspuns” (Păgînul cu fiicele sale, p. 218).
 - *Îngerul vestitor, apărător*: „Și s-au arătat/ Un strălucit înger fecioarelor blînde, Cu chip minunat./ A lui cătătură dulce mîngîioasă/ Chinul alina,/ Iar pe-alui veșminte și față formoasă/ Raze lumina; (...) Iar îngerul stînd/ Pe tată și fice, ci erau culcate,/ Mantia zvîrlind” (Păgînul cu fiicele sale, pp. 215, 217).
 - *Demonul întunericului, satana*: „Iar cumplitul vifor nour grămădește.../ Deci au scapat,/ Și, iată, Satana din iad izbucnește/ cu foc îmbrăcat./ În părul lui șerpîi se-ncolotocează,/ Șuieră spumînd,/ În ochii lui pizma vrăjmașă săltează/ În mîini aducînd/ Un lanț de vapaie, cu gînd ca să lege/ Pe omul greșit.../ Dar vîzînd pe înger, el nu poate merge./ Stă încremenit” (Păgînul cu fiicele sale, p. 217).
- b) *Evenimente de tip fantastic*:
- *Călătoria lui Dragoș în căutarea Dochiei, și împlinirea sorții lui.*
 - *Călătoria lui Bogdan (Făt-Frumos) din „Eroul Ciubăr-Vodă” pentru aș găsi ursita.*
 - *Urcarea lui Dragoș pe munte și cucerirea cetății stranii.*
 - *Coborârea lui Dragoș în tărîmul morții, perspectiva Iadului*: „Ajunge ca vîntul în cîmp de nisipuri”.../ A cărui margini cu marea se-ncheagă./ Iar vîntul nu mișcă acele năsipuri/ Și văzduh fierbinte usucă gîtlejul;/ Nu-i de leac verdeață, nu-i de izvor stiglă,/ Ce firea îi moartă ca și țintirimul./ Nu-i măcar nici urmă de vreo vietate/ În cîmpul acela pustiu și sălbatic....” (Dragoș, p. 30).

- *Înfruntarea lui Dragoș cu puterile întunericului: Zmeii, și cu Vronța.*
- *Devorarea Dochiei de către Vronța.*
- *Reînvierea și întruparea frumoasei Dochii din sângele fiarei ucise:* „Pîraie de sânge fierbite se varsă/ Pă năsipul galben și se face baltă,/ Și din baltă abur se suie în aer,/ Și-n abur se-ncheagă frumoasa Dochie”. (p. 33).
- *Distrugerea răului (Vronța) de către Dragoș și dispariția de pe fața pămîntului a manifestărilor acestuia.*
- *Urcarea lui Bogdan pe munte și pătrunderea în Rai:* „Deci cît mai sus se urca, / Felurimi de flori găsea/ Picurînd pe a lor frunzi/ Lacrimi chiar ca de brîlant,/ A răcoroaselor zori,(...)/ Alămii și portocali,/ Cedri, dafini, chiparoși/ Cu a lor poame cu gust/ Pe Bogdan ademenea,/ Printre care mai creștea/ Roze, crini și iasomii;/ Ș-apoi toate la un loc/ Mirosind îl amețea./ Iar cînd mai ascult el/ Păsările ciripind,/ Mai de tot se buimăcea;/ Încît întru adevăr/ Acest munte minunat/ Era demn de lacaș/ Ursitelor ominești.” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 76 -77).
- *Lupta dintre întuneric și lumină, biruința luminii:* „Au văyut în văi adînci/ Ridicîndu-să încet./ Neguri chiar ca norii groși (...)/ Ca niște valuri de pînzi; Apoi l-au împresurat/ O pîclă ca un noian,/ Încât Bogdan socotea/ Că nourii l-au răpit/ Dar soarele răpezi/ O rază chiar ca un sul,/ Și spărgînd nourii groși,/ Răzbătu încetișor/ (...)/ Și-n sfîrșit, împrăștiind/ Nourii întunecați,/ Au ieșit biruitor”. (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 77).
- *Intervenția îngerului păzitor al „creștinului Bogdan”.*
- *Genia descoperă lui Bogdan viitorul:* „... Bogdane să știi/ Că ai să fi domn faimos,/ Căci tu ai să biruiești,/ Și pe alți vrăjmași cumpliți,/ Și că din prăsila ta,/ Vor ieși mulți domni viteji,/ Moldovei ocrotitori/ Și românilor părinți/ Dar viața soiului tău/ Cu vreme părăginind,/ În Moldova vor domni/ Mulți grecomani limonjii...” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 103).
- *Apariția și intervenția diavolului („Benga,/ Zinul tău”) la chemarea țigăncii:* „Și în aer clocotind,/ Au trăsînit și au ieșit/ Un diavol slut din el,/ Însă prea puțin mai slut/ Decît țiganca era” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 114);
- *Călătoria lui Bogdan spre soare, lună și vînt (crivăț) în căutarea dragei lui:* „Pe soare au întrebat/ .../ La miezul nopții au fost/...au înrebat/ Pe lună de nu știa/ ...Dar să întrebe au zis/ Pe vîntul ce au suflat” ” (Eroul Ciubăr-Vodă, pp. 117).
- *Revenire la viață a ursitei lui Bogdan:* „... văzu/ A Ilenei sale trup/ Zăcînd cu fața în sus,/ Și pe pieptul ei șezînd/ Porumbul, sufletul său,/ Deci Bogdan, plîngînd amar/.../ Se ruga lui Dumnezeu/ Să i-o dăruiască iar;/ Și făcîndu-i multe cruci/ Trupul ce zăcea mort, Porumbul se prefăcu/ Într-un abur luminos,/ Și în trupul mort intrînd,/ Fecioara s-au și trezit ca din somnul cel mai greu” (Eroul Ciubăr-Vodă, pp. 117).
- *Amăgirea demonului de a pune stăpînire pe sufletul omului:* „Eu pot să-ți dau orice cinste, și mult bine,/ Și aur cît vrei,/ Și voi sta cu pieptul însumi pentru tine// iar tu să-mi dai mie/ Al tău sufletel” (Păgînul cu fiicele sale, p. 199).
- *Pierderea sufletului prin zăpășul scris cu sânge:* „Nemai prelungind;/ Și cruntîndu-și mîna cu sânge, își scie/ Zăpășul cerșut” (Păgînul cu fiicele sale, p. 200).
- *Renegocierea cu demonul și semnarea unui pact nou: cedarea dreptului patern asupra sufletelor celor 12 copile:* „Tu să-mi dai sufletele a fiicelor tale/ Să te las cîtva.../ ...Sunt a tale! Pe ine mă lasă,/ ...Și apoi trezește bieteze fecioare.../ Zăpășul s-au scris...” (Păgînul cu fiicele sale, pp. 205-206).
- *Disputa verbală dintre înger și satana pentru sufletul omului*
- *Intervenția Ziditorului și judecata omului care a păcătuit și s-a pocăit.*
- c) *Sentimente care induc fantasticul:* frica, teroarea, spaima, groaza: „Fiora cu moarte pe tot mutitorul” (Dragoș, p. 31); „Bogdan, mai încremenit/.../Se uita uimit la el !!!” (Eroul

Ciubăr-Vodă, p. 75). „Iar el cremenește de acel năprasnic/ Demon fioros (...) Da' cine ești? Strigă Păgînul cu frică/ Stînd înțepenit”. (Păgînul cu fiicele sale, p. 198). „Cutremur și trăsnet groaznic se făcură,/ Firea suspinînd (...) Însă pe fecioare frica le cuprinse” (Păgînul cu fiicele sale, pp. 205, 215). „Pe acele locuri triste, părăsite,/ Nime nu umbla,/ Păr' și păsărele, făr' să se mai uite,/ Cu frică zbura.” (Păgînul cu fiicele sale, p. 222).

- d) *Fenomene ale naturii cu potențial fantastic și cu inducții fantastice: ploaia care izoleaza, furtuna, norii grei:* „Furtună grozavă...vine vîjiind în aer” (Dragoș, p. 25); „De ploaie și vifor nu-i adăpostire” (Dragoș, p. 25). „Furtună s-arată și ploaia sporește”; „Și în întuneric fulgerul clipește/ Sala luminează cu focuri ciudate” (Dragoș, pp. 26, 27); „Trezindu-să spărieți” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 84).
- e) *Momente ale zilei:* Noaptea are încărcătură fantastică: „...noaptea-ntunecoasă,/.....Pe-a cerului boltă negreașă adîncă” (Păgînul cu fiicele sale, p. 197).
- f) *Cimitirul din „Eroul Ciubăr-Vodă”* este un loc cu potențial fantastic.
- g) *Somnul ca simulacru al morții:* „...1 –au cuprins somn dulce; (...)/ Pe scutar cu capul el adînc adoarme/ ... A soarelui rază.../ Aprind răsăritul; și Dragoș tot dorme/ Soarele se urcă p-acerului boltă/ (...) Și eroul Dragoș tot greu încă doarme./ (...) ... luna mîngîioasă, / Răsărind se uită.../ Iar eroul Dragoș tot greu încă doarme/ Sosi miezul nopții,/ Se trezi eroul din al său somn tare.” (Dragoș, p. 27).
- h) *Ezitatea, apariția îndoielii:* „Iar Dragoș se miră de cele ce vede,/ Neputînd a crede ochilor săi însuși” (Dragoș, p. 28); „Deci Dragoș se miră de ceea ce vede,/ Nu știe: aievea, sau nălucă este” (Dragoș, p. 33).
- i) *Relație de tip fantastic creată în altă situație de tip fantastică (visul):* Planul narativ al *fabulei eroice* (încadrare în gen realizată de autor), „Eroul Ciubăr-Vodă” și toate personajele (pozitive sau negative) și peripețiile eroului sunt „evenimente” defășurate în vis, după cum reiese din finalul acesteia: „Acolo m-au deșteptat/ Soarele ce răsărea (...)/ Deci atunci am înțales/ Că și fantezia mea (...) Și acest vis minunat ce în sombul meu văzui/ Adunătură au fost” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 119);
- j) *Situații de tip fantastic:*
- *Dansul macabru al stihilor iadului:* „Apoi cele stafi de mîni s-apucară,/ Hîrcîind cu urlat, chiuind cu hohot,/ Și cu bucurie turbată, drăcească/ Conjurînd secriul, ca în iad jucară./ Cu - aș îngăimare trecu ele noaptea,/ Chiuind mai strașnic, de vuia cetatea” (Dragoș, p. 28).
 - *Apariția bruscă a întunericului, precedată de tăcere:* „Deci tăcere mare ca în țintirimuri/ Ș-adînc întuneric se făcu în sală;” (Dragoș, p. 28).
 - *Raza de lumină care alungă întunericul:* „O rumenă rază crăpînd bolta sălii, / Gonii cu priință noaptea-ntunecată” (Dragoș, p. 28).
 - *Apariția umbrelor albe:* „se arată umbre tot în giulgiuri albe/cu făclii aprinse aducînd schelete / cu –a lor mîini uscate o raclă despijă” (Dragoș, p. 28).
 - *Despicarea podelei și ivirea focului din Iad:* „Deci crăpă podeala, și focu din tartar/ Cu clocot și buhnet au zbuclit afară” (Dragoș, p. 28).
 - *„Pomii rodiți” își oferă roadele și muștră pa Bogdan, avertizându-l de pericol:* „Ci clatină a lor crengi,/ Și chiamă a lui stăpîn (Bogdan- nn)/ Măcar să guste din ei” (...)/ Deci copacii mînioși/ Îl muștra așa grăind:/ Doar de ulcica au pus/ Cestui mîndru nătărău/ Vreo cotoroanță rea/...../ Să-l ducă în iad prezent;” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 69).
 - *Vulturii, mesageri ai posibilei primejdii:* „Vulturii s-au spăriet/ Și cîrîind între ei/ Zic: „Flăcău neghob ce ești,/.../ Că ați venit pe aice;/ Căci oricine au văzut/ Acest a nostru pustiu/ Stîrvul lui nouă l-au dat;/ (...)/ Pîn' și noi de ne lăsăm/ Pe locul unde alergii/ Balaurii ne înghit.” (Eroul Ciubăr Vodă, p. 70).

- *Norul care „întunecă” lumina și „prigonește” aprig pe erou:* „Și iată un nou raș/ Despre rumănul apus./ Ca din a soarelui disc./ au ieșit și s-au pornit./ Și mergând se tot mărea./ Se împrăștia pe cer./ Soarele îngălbinea/ Și ziua întuneca;/ Deci nourul se lățea/ Și fețele își schimba/ Ca a fumului clobuci./ Ieșind iarna din ogeag, (...) Îl vâpește fel de fel./ Aci ca când ar ieși/ Foc pe gură de cuptor/ Aci mohorât sau roș/ Ca sângele închegat/ Dar când nourul văzu/ Alergând Bogdan mereu ...Făr’ a se teme de el./ Atunci fața și-au schimbat/ Galben-vînăt s-au făcut...” (Eroul Ciubăr Vodă, pp. 70, 71).
- *Transformarea norului în vifor mînios care-l prigonește pe Bogdan:* „Și înflîndu-se grozav/ Au zburat din sînul său/ Un vîrtej de vînt cumplit./ (...) Deci vîrtejul mînios/ Ca uliul se repezi/ Și preste Bogdan căzînd/ ...Cînd pe șa îl răsucea./ Cînd îl izbea la pămînt./ Cînd îi arunc în ochi/ Spuză, de mai îl orbea./ Și cînd îl înădușea/ Cu –al său abur înfocat.” (Eroul Ciubăr Vodă, p. 72).
- *Transformarea viforului în vîrtej și continuarea luptei cu Bogdan:* „Așadar, viforul rău./ Văzându-se frînt și rumpt .../ S-au prefăcut în vîrtej./ Și sorbind năsip din câmp/ L-au răsucit pîn’ la cer./ Și de-acolo vîjiind/ Au vărsat asupra lui/ Năsipul din al său sîn./ Ca să-l îngroape de viu;” (Eroul Ciubăr Vodă, p. 72).
- *Cavalcada morților și imaginea sa macabră:* „Văzu înaintea sa/ Cavaleri încremeniți/ Înzăuați și înarmați./ Și stăd toți călări pe cai./ Atunci el au înțeles/ Că acești nenorociți/ Au fost pornit ca și el (...)/ Dar a pustiului domn./ Viforul neîndurat./ Îl înghițisă de vii./ Vicolindu-i cu arin; (...)/ Și-n dată ce au atins/ Șiragul de călăreți, cu toții s-au povîrnit/ Și s-au risipit sunând/ În ale lor zale de fer./ Chiar ca nucile în sac;/ Iar din a lor căpățîni./ Curgea pîrău de năsip/ Pe unde fusese ochi./ Gură, nasuri și urechi” (Eroul Ciubăr Vodă p. 74-75).
- *Creșterea nefirească, rapidă a „puiului” de zîna:* „Căci zîna creștea în trup/ cît într-o lună pe zi./ Pe lună cît într-un an;/ Și în sfîrșit în doi ani/ Ea era de măritat” (Eroul Ciubăr Vodă, p. 80-81).
- *Tentativa eșuată de a ucide „stahia” sau tricoliciul:* „Și capul i-au retezat;/ Dar numai cît s-au întors/ Și capul s-au prins la loc/ Deci el iarăși au tăiet/ Trupul ei în patru părți, Și numai cît s-au întors/ Și stahia s-au sculat/ Ca cînd nimic n-au pățit”; „Și cu paloșul lovind/ Pe tricolici după cap,/ L-au și zburat după trup;/ dar trupul rămasă viu, Și pe fecioară lăsînd./ Au început a fugi./ Iar capul, săltînd pe gios./ Clipea din ochi și rîdea./ Clănțăia groaznic din dinți./ Apoi....s-au dus iute răsăgol/ După trupul ce fugea” (Eroul Ciubăr-Vodă, pp. 88; 96).
- *Vindecarea miraculoasă a lui Bogdan cu ajutorul geniei:* „Deci genia s-au ivit/ Din al său iezerr adînc./ Și dezbrăcînd pe Bogdan/ De armele ce purta./ Plăgile lui l-au spălat/ Și le-au vindecat pe loc./ Ca cînd n-au fost plăguit” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 103).
- *Despicarea stîncii și a pămîntului:* „se făcu îndată/ Adînc întuneric și se pornii clocot, vifor și furtună, ce zguduie strașnic/ Muntele, cetatea, încît crapă stîncă./ Crapă și pămîntul, s-au ponorît toate./ Zidurile, bașce, urieșul, zmeii./ În adînci zăpade de nu se văzură./ Rămîind în munte făr’ de fund prăpăstii.” (p. 34).
- *Cuvântul rostit:*
 - *descântec de apărare și descântec de manipulare:* „Genia l-au descântat./ Și în fața lui suflînd” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 103); „Lăieșita aceea ră/ Cu –a sale farmece drăcești./ Încântase pe boieri./ Pe hatmani și pe oșteni./ Încât unii pribegiră.../ Alții nebunind de tot./ Strîngea ciolane pe cîmpi./ Și alții se prifăcură/ În lupi, în urși sau în cerbi” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 106).
 - *Invocarea forțelor oculte cu ajutorul unui ritual:* „La miezul nopții s-au dus/ La țintirimul din câmp/ Unde era îngropați/ Hoții ce se spânzura/ Sau cei ce se dovedea/ Că sunt strigi sau tricolici./ Sau vestiți fermecători./ Și acolo aprinzînd un mititel focușor/ Cum lemn ce au fost furat/ Din raclele celor morți, / Cari cînd se dezgropa/ Se găsea afurisiți./ Și

lepădând de pe ea/ Hainile ce purta,/ Goală au înconjurat/ Ca o furie din iad,/ Focușorul ce ardea,/ Pe Scaraoski chiemând,/ Și vorbe diavolești/ Bîguind, din dinți scrișnea,/ Din ochi scânteii slobozea,/ Flocii pe cap își zburlea,/ Încât sămăna a fi/ Diavolul împelițat.” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 113);

- *Metamorfozele succesive ale „ursitei” lui Bogdan pentru a scăpa de încercările țigăncii de a o ucide:* zîna- peștișor cu solzi- tei –frunza de tei – fecior: „Căci în el s-au arătat/ De aur un peștișor (...)/ Că acel pește era/ Zîna ce au fost ucis” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 107); Că din a peștelui solzi/ Unul nu știu cum sări/ La fereastra lui Bogdan/ Și din el curând cresc/ Un tei foarte răsfățat (...) Că acel tei minunat/ Zîna lui Bogdan era.” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 108-109); „Și frunza căzînd.../ În flîcău se prifăcu” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 109).
- *Metamorfoza cînelui în porumb* (porumbel-nn): „Căci cățelul au sărit,/ Și l-au înghițit întreg/ Și îndată au crăpat/ .../ Dar sufletul său/ S-au prefăcut în porumb,” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 113);
- *Descoperirea adevărului despre „lășița rea”:* „Deci porumbul s-au și pus/ Pe umărul lui Bogdan,/ Și cu glas chiar omenesc/ I-au spus toate ce-au pățit/ Despre lășița rea,/ Și câte mai făcu ea/ Cu farmece și venin/ La curteni și la boieri” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 115);
- *Metamorfoza „duhului necurat” în cal și apoi în creangă de tei:* „M-am aruncat pe acel cal/ Ce l-am găsit priponit/ .../ Și îndată acel cal/ Ce duh necurat era/ M-au ridicat în văzduh/ (...) Și călare m-am trezit/ Nu pe calul ce zbura/ Ce pe prăjină de tei” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 110).

k) *Relația cu un îndrumător de tip superior:*

-*Zîna* în „Dragoș- Baladă”: „un pre ușor nour..../Plutind lin în aer aduce pe dînsul/O zîna plăviță, patranoa Moldovei” (p. 29).

-*Norocul* în „Eroul Ciubăr-Vodă”: „Și iată că dintre stînci...într-un picior/ Norocul venea spre el/ Răpide ca un vîrtej” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 67).

-*Împărăteasa Ursitelor* în „Eroul Ciubăr-Vodă”: „...o zîna.../ Ce purta pe al său cap/ coroană de mare preț,/ Și pe trup un vesmânt alb” (p. 78).

- *Îngerul Domnului* în „Păgînul cu fiicele sale”: „El, stînd sus în aer cu a sa sosire,/ La toți au vestit/ Că și păcătosul află mîntuire de s-au pocăit.” (Păgînul cu fiicele sale, p. 215).

- *Cel Prea Înalt* în „Păgînul cu fiicele sale”: „...și rugînd fierbinte/ Pe Cel Prea Înalt;” (Păgînul cu fiicele sale, p. 216).

l) *Relațiile lui Dragoș și Bogdan cu cei doi cai năzdrăvani, comuniunea om-animal.*

m) *Declanșatori sau sâmburi ai fantasticului:*

- *Cîntatul cocoșilor:* „Dar cîntînd de trei ori vestitorul zilei,/ Periră în clipă stafiile, racla” (Dragoș, p. 28).
- *Sunetul muzicii, premergător apariției angelice, sunetul fermecat:* „Dar în prip-aude încântător fluier; / Muzicești organe răsunară-n aer”; „Iar Dragoș țipară cu fluierul zîniei.../ Și iată că ymeii cad jos ca butucii!/ Nu mai pot să zboare, nu mai pot să zbiere,/ Zac făr’ de simțire, ca două movile.” (Dragoș, pp. 28, 31).
- *Fluierul fermecat, „de smarald, scump foarte”:* „Iată, îți dau ție un încîntat fluier,/ El poate să-nchidă a zmeilor gură.” (Dragoș, p. 29).
- *Norul, ca mijloc de transport:* „Un pre ușor nour de aburi cu miros...Plutind lin în aer aduce pe dînsu/ O zîna...”; „Și se rădicară zeița pe nour” (Dragoș, pp. 28-29); „Un nou raș luminos/ Că spre dînsul s-au lăsat/ Pe care o zîna sta” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 78).
- *Armura fermecată:* „Încît bucățele i-ar fi tăiat zaua/ Dac-acele zale nu era-ncîntate.” (Dragoș, p. 32).
- *Mărul:*

- *Izvor al vieții nepământene*: „Și ea îți va da un măr/.../ Și acel măr despicând,/ Din el pruncă va ieși/ Ursita, ireasa ta. (...)/ Și dintr-însul au ieșit/ Pruncă cât un puișor” (Eroul Ciubăr Vodă, p. 68, 79).
- *Ucigaș, aducător de moarte trupească*: „...ț-am adus/ Acest măr dintru un pom,/ Din care Eva gustând/ S-au izgonind din Eden (...)/ „Dându-i-l ea va gusta,/ Și îndată va muri”. (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 114);
- *Apa, elementul vital*: „...să alergi/ La izvor sau la pîrâu; ... din al tău pumn îndată apă să-i dai./ Căci negrăbind va muri” (Eroul Ciubăr Vodă, p. 68).
- *Cununa zînei, care-i oferă acces la taina întrupării „puiului” de zîină*: „Și pe capul lui Bogdan/ Cunună de trandafiri/ Aruncă din al ei corn (...) „Iar cununa cea de flori.../ La icoană o au pus” (Eroul Ciubăr Vodă, pp. 79-80).
- *Privirea fermecată care „vrăjește”*: „...Bogdan/... o privea buimăcit,/ Coborîndu-l de pe cal/ Ca pe un de paie snop,/ .../ Bogdan nimic n-au răspuns,/ Ci mergea unde vrea ea/ Ca un neghiob fărâncat” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 90).
- *Brățara ce amăgea privirea și deforma realitatea*: „Dar iată că au văzut/ Pe a ei scumpă brățea/ Un baier cu matostat/ Cu multe scrijilituri/ (...)/ Au desprins acea brățea,/ ...Mare minune văzu,/ Căci brățeaua desprinzînd, / A sa zîină pe genunchi/ În babă se prefăcu” (Eroul Ciubăr-Vodă, pp. 93-94).
- *Cuțitul descântat și „șoapta” care vrăjește*: „Eu însă voi încînta/ Junghiul care porți la șold,/ Cu care poți să răzbești/ Amarnicul han tătar (...) Și șoptindu-i nu știu ce/ În ieyer l-au împlîntat,/ Și apoi suflînd pre el, L-au șters cu al său veșmînt/ Și l-au întors lui Bogdan” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 98).
- *Inelul anti-descântec*: „Bogdane, acest inel/ Din degit să nu-l mai scoți,/ Căci el te va apara/ De farmece țigănești” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 104).
- *Săgeata călăuzitoare*: „Iar ca să poți nimeri/ La curtea ta înapoi/ Eu o săgeată slobod/ Și tu de ea să te ții.” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 104).
- *Oglinda fermecată care spune adevărul*: „Și oglinjoara luând (...) Oglindjoara ce grăia drept” (Eroul Ciubăr-Vodă, pp. 106-107).
- *Focul și fumul, care preced și încheie apariția forțelor întunericului*: „Și iată fum ca un stâlp,/ Negru și prea puturos,/ Din focușor au zbuclit” (...) „Aceste dracul grăind,/ În pară s-au prefăcut/ Și s-au ridicat în vînt,/ Și apoi prăsnind scînteii,/ În întuneric peri” (Eroul Ciubăr-Vodă, pp. 113-114);
- *Veșmîntul protector, mantia divină*: Iar îngerul sînt/ Pe tată și fiice, ci erau culcate,/ Mantia zvîrlind” (Păgînul cu fiicele sale, p. 217).
- *Crucea*:
 - *Semn de apărare împotriva răului*: „Eu pe crucea mea vă giur/ Să periți din calea mea/ Ca dracul de tîmîiet (...)/ Nici de cruce au pierit/ .../ Se mira în gândul său/ Cum acele arătări de brațul lui nu se tem” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 74). „Stăi, nu face cruce” (Păgînul cu fiicele sale, p. 198).
 - *Semnul vieții*: „Și făcându-i multe cruci/ Trupului ce zăcea mort (...)/ Fecioara s-au și trezit.” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 117).
 - *„Simbolul dumnezeirei” ce aduce alinare*: „O, cruceliță sîntă! .../ Simbolul dumnezeirei.../ Să-mi fie mîngâitoare” (Crucelița soției mele).
 - *Zidul care limitează și separă*: „Și iată că iasă cu cumplită groază/ Un zid din pămînt/ De crimine neagră, care ocolește,/ Ca un chip nespus, Mormîntul, biserica, iar împregiur crește/ Codrul nepătruns/ În poarta de schijă stau stînci rezemate/ Și dudău crescînd” (Păgînul cu fiicele sale, pp. 220-221).

Din folclorul românesc C. Stamati valorifică în opera sa următoarele credințe populare:

- *Viul-mort, omul fără suflet care este chinuit de tot ce este frumos, care nu poate privii iubirea fiicelor sale și care este sfișiat de remușcări*: „Păgînului toate, pîn’ și a sa casă,/ Îi pare mormînt.../ (...)/ Nici că se atinge de cupi spumegate,/ Din care beau toți,/ Că lui se năzare, și ziua și noaptea/ Tot umbre de morți/ Nencetat aude urlete, suspinuri,/ Iar cînd toți dormea/ El fugea cu groază d-al său pat de chinuri/ Și somn nu-l prindea (...)/ Iar el, pîngăritul!el se oțerește,/ La fiice gândind,/ (...) Blestemă și strigă: O, cumplită faptă!/ O, Copiii iubiți!/ De+o soartă amară, de chin ce v-așteaptă/ cum să vă feriți? (...) Eu v-am închis raiul...” (Păgînul cu fiicele sale, pp. 207-208).
- *Lycantropul* este simbol al tenebrelor din om.
- *Călătoriile* sunt văzute ca drumuri pentru împlinirea unor idealuri
- *Obstacolele* întâlnite în cale sunt trepte spre maturizare
- *Urcarea pe munte și captivitatea* simbolizează scurte momente de abandon, de renunțare la identitate, deoarece se duce permanent o luptă cu eliberarea din „vrăjile” lumii.
- *Lupta întunericului cu lumina* se soldează întotdeauna cu biruința Luminii, a binelui.
- *Pocăința „păcătosului”* din „Păgînul cu fiicele sale” este calea prin care se obține mila divină; Pedepsa cu moartea pentru omul care greșește prin îndrăzneala de a „vinde” suflete nevinovate.
- *Lupta între îngeri și demoni pentru sufletul omului.*
- *Neputința omului păcătos de a „privi” lumina divină, „curată”*: „Și plîngînd privește lumina curată/ Zilii de apoi.../ Dar lui, osînditul, îi plesnesc deodată/ Ochii amândoi!” (Păgînul cu fiicele sale, p. 212).
- *Perspepriva a celei de-a doua veniri a Domnului, Mirele ceresc*: „Vor dormi în pace și făr’ de ispită,/ De trai pămîntesc,/ A lor feciorie îi făgăduită,/ Mirelui ceresc/ Vor dormi în pace, secolei lumii/ trecînd ca o zi,/ Nu le va atinge mîna putregimei./ Și se vor trezi!/ Cu fumoasă nouă ca de primăvară/ Spre trai nesfîrșit,/ Cînd voi veni însumi de a doua oară, precum v-am grăit...” (Păgînul cu fiicele sale, p. 219).
- *Prin rugăciunea copiilor se iartă păcatele părinților*: „«Și atunci greșitul de eterna muncă/ Va fi apărut,/ Căci a lui păcate feciorească rugă/ Le-au răscumpărat.»” (Păgînul cu fiicele sale, p. 219).

3. Concluzie: Costache Stamati este un poet basarabean, ce impresionează prin cultură și capacitatea sa de a valorifica, înaintea lui Eminescu, mitul dacic, zborul și călătoria spre alte sfere (“Dar poate-n alte sfere, ce neștiute sunt /.../ Acolo să se poată să zbor de pe pământ”, (Nemernicul); deșertăciunea vieții trăite fără iubire și fericirea ca vis - “Și de ce trăiesc eu oare viață în zadar,/ Când pe pământ aice eu am rămas străin”; “.o, fericire, în lume tu ești vis!” - în “Nemernicul” (la Eminescu apare lumea ca vis!); asemenea, remarcăm preferința poetului pentru demonianism. Reținem spre exemplificare doar imaginea *mortului –viu*: “Iar eu frumuseți de aceste le văd făr’ să simțesc,/ În sufletu-mi simțire de mult au amorțit;/ Ca umbra mutătoare pămîntul locuiesc,/ Căci soarele vrodată pe morți n-au încălzit” (Nemernicul). Cât privește calitatea sa de „făuritor de grai” (n.n), acest «autor popular» cum se numește pe sine, în opinia lui Liviu Papuc, declară: “Sum mulțumit, ca albina,/De am putut cu a mea gură/ Să pun în fagurii nostril/ De miere o picătură”.

BIBLIOGRAPHY

Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900, București: Editura Academiei RSR, 1979.

Angheliescu, M. *Poarta neagră : scriitorii și închisoarea*, București: Editura Crtea Românească / Polirom, 2013. Disponibil:

https://books.google.ro/books?id=STRrDAAAQBAJ&pg=PT47&lpg=PT47&dq=Costache+S tamati&source=bl&ots=wMPS7Bh_z-&sig=SAfQ1_TFCWw2ECqpxJwzx_ufGfQ&hl=ro&sa=X&ved=0ahUKEwiHkdjX9N3RAhWNbZoKHbrlAXw4FBDoAQgXMAA#v=onepage&q=Costache%20Stamati&f=false

Arbore, B.C. 2016. *Shakespeare în oglinda timpului*, București: Editura Digitalia. Disponibil: https://books.google.ro/books?id=U71bCwAAQBAJ&pg=PT23&lpg=PT23&dq=Costache+S tamati&source=bl&ots=n9H_h9a9PN&sig=TzOjW7opnOa2-hQUW0bovbrC4_4&hl=ro&sa=X&ved=0ahUKEwjD7PGp493RAhWJKCwKHW5QBNQ4ChDoAQg0MAY#v=onepage&q=Costache%20Stamati&f=false

Călinescu, G. 1941. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București: Fundația Regală pentru Literatură și Artă.

Manolescu, N. 2008. *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești: Editura Paralele 45.

Papuc, L. „«Lebăda basarabiei» și «cântecul» ei” în *Convorbiri literare*, rubrica: *Convorbiri retrospective*. Disponibil: convorbiri-literare.dntis.ro/PAPUCsep3.html

Stamati, C. 1967. *Muza românească. Compuneri originale și imitații din autorii Europei*. Text stabilit de Ion și Rodica Rotaru, Introducere, Note și variante, Bibliografie și Glosar: Ion Rotaru, București: Editura pentru literatură.

Zamfir M. 2011. *Scurta istorie: Panorama alternativa a literaturii romane*. Vol. 1, Ediția a II- a București:Editura Cartea Românească/ Polirom,. Disponibil: https://books.google.ro/books?id=XBlkDAAAQBAJ&pg=PT128&lpg=PT128&dq=Costache+Stamati&source=bl&ots=Y2v_IoNVE3&sig=9aG9d9RD5o7CUG7yp4W_4yrsELo&hl=ro&sa=X&ved=0ahUKEwjD7PGp493RAhWJKCwKHW5QBNQ4ChDoAQgIMAM#v=onepage&q=Costache%20Stamati&f=false